

Prismodtager, fhv. biskop i Aarhus, Kjeld Holms tale

ved overrækkelsen af Rude Strand Prisen på Rude Strand Højskole 15. september 2018

Jeg er naturligvis meget beæret over i dag at modtage denne "dannelsespris". Jeg er ikke sikker på, at den er velfortjent, men ikke desto mindre har jeg det i dag som et af mine forbilleder, kritikeren Jens Kruuse engang udtrykte det i en lignende situation – altså ved en prisoverrækkelse, "i dag er jeg bare en glad fyr", - så det er jeg altså i dag, en glad fyr!

Men jeg er ikke mindst glad for en pris, der handler om og markerer *dannelse*. Ikke alene fordi det altid er et centralt emne, men også fordi det er et emne, som just i dag udtrykker, hvad man kunne kalde det *uomgængelige*, politisk, socialt og kulturelt.

Men dannelse er jo ikke noget, der opstår af sig selv. Man *dannes* af andre. Man skal ikke "selv finde på". Og det har været min store lykke at møde mennesker på min livsvej, der virkelig forstod og kunne formidle dannelse. Mange, mange, - ingen nævnt, ingen glemt. Helt fra min skoletid, fra mellemskolen, som det hed dengang, hvor en religionslærer, der i flere år havde arbejdet med flygtninge, først ungarske - i Østrig efter opstanden i 1956, siden hen – efter min skoletid, men i vores venskabstid, blandt palæstinensere efter 6-dages krigen i 1967 og med kinesiske flygtninge i Hong Kong, lærte mig om de grundmenneskelige vilkår og om den etiske fordring i forhold til nød og udsathed.

Han talte netop om etik og ikke om det skam redede begreb, *værdier*. Og i hans fortællinger handlede det derfor også om *væsentligheden*, hvad der danner et menneske og et fællesskab, - ikke om pjat, ikke om kønsopdelt svømning, ikke om hvordan nogle – få – kvinder går klædt, ikke om statsborgerskab og et beordret håndtryk som udtryk for, at man sandelig skal være taknemmelig for at kunne bo og virke i Danmark.

For ham og siden hen mig handler dannelse ikke om selvglæde og selvspejling, men om forpligtelse.

Og lad mig så også nævne filosofen og teologen, professor Peter Kemp, min gode ven, som jeg begravede fra Gentofte kirke for fem uger siden, den efter min mening mest fremragende tænkter herhjemme, siden Løgstrup og Sløk, og på nogle punkter også deres overmand.

Med et enormt forfatterskab, der gennem årene voksede i intensitet og væsentlighed, f.eks. netop når det drejede sig om dannelse. Ikke mindst hans bog om "Verdensborgeren – som pædagogisk og politisk ideal for det 21. århundrede". Hvor han dybtborende analyserer forholdet mellem dette at forstå sin egen situation som enten et spejl af magthavernes tanker eller fordringen om en universel verdens horisontale dannelse.

Og så vil jeg nævne en tredje person, hvis påvirkning af mig og mit dannelses ideal, jeg heller ikke har kunnet komme over.

Da jeg gik i 3G på Haderslev Katedralskole i 1964-65 fik jeg en ny dansklærer, Karsten Sand Iversen, der kun var to år ældre end mig, men som skolen havde hentet fra litteraturstudiet i Aarhus, for man manglede simpelthen en dansklærer. Også han blev ikke alene min lærer, men også ven og har været det i mere end et halvt århundrede. Han åbnede mine øjne for den dannelse, der ligger i

litteraturen og blev ved med det, via sin kæmpepræstation som den måske mest betydningsfulde oversætter af den store europæiske – og amerikanske - litteratur, for eksempel Kafka, Canetti, Musil, Ekelöf og for nogle år siden ny oversættelsen af James Joyce's "Ulysses". Men han har også i de senere år har skabt et fornemt forfatterskab selv. En dannelse, fordi det er analyser af den store litteratur, men også den – i en dansk sammenhæng – uopdagede litteratur. Det sker i bøgerne, "Skyggebiblioteket", "Omskrivninger" og "Tid af jern og ild", sidstnævnte udkommer i øvrigt først om en uge. Netop i denne sidste fastholdes den dannelsesdimension, der levede i de østeuropæiske sprogrum netop som mast i den nyere historier mellem nazisme og sovjetkommunismen, ukendt eller glemt her i vores kulturkreds, fremmed for os, men insisterende på at fortælle om den vedvarende underkastelse og udelukkelse. Og derved opdrage os til et engagement. For de svage!

Således er dannelse den anden side af erindring og erfaring.

Bogen har et motto af den ungarske digter, Gyula Illyés: "Er det ikke forbavsende hvor hurtig en historisk udvikling forløber så snart den styrer mod det umenneskelige?".

Jo netop! Det er en historisk erfaring, men sandelig også en aktuel, det hurtige forløb mod umenneskeligheden.

Da jeg fra 1997 til 2002 var formand for Nævnet for Etnisk Ligestilling, var der udfordringer i forhold til netop ligestilling, men jeg og andre drømte den gang ikke om, at de etniske minoriteters vilkår ville blive reduceret, vanskeliggjort dag for dag af mistænkeliggørelse og anfægtelse af fundamentale retsprincipper. Og så taler man endda, at det sker for integrationens skyld!

Vi har travlt med i dagens Danmark at udnævne bestemte menneskegrupper som problemer. De ældre er en byrde, muslimer er en belastning eller ligefrem farlige, tiggere kan vi ikke have på gaden, og de socialt udsatte må tage sig sammen.

Desto glædeligere er det, at der stadig er mennesker, der som jer her i dag fastholder dannelsens nødvendighed, at man – uanset alder – fastholder, at man både kan blive klogere og bedre.

Den nu 91 årige Frederik Dessau, som i høj grad også er én af dem, der har påvirket mig, skriver i sine sidste bøger, "Efter min mening" på sin vanlige ironiske, men også milde måde også om ældrebyrden, om den sidste livsalder og citerer Voltaire, der som fire firsårig sagde, at han var lidt døv, lidt blind og lidt lam oven i en tre, fire andre gyselige sygdomme, men intet berøvede ham håbet. Og Dessau fortsætter, "en fremtid uden håb er som en nat uden stjerner. Selv kan jeg stadig høre og se, men jeg ville ikke kunne komme ud af sengen om morgenen, hvis jeg kun skulle op til sortsyn, fortvivlelse og håbløshed".

At man ikke fortabt er udleveret sortsynet og håbløsheden, men også håbet, det er I i dag med til at fastholde for hinanden,- og for mig.

Tak!